

דניאל מקפדון, חתן פרס נובל לכלכלה 2000.

אחדים מחבריכם לכיתה מגיעים לבית הספר במכוניות מפוארות, בעוד שאחרים נאלצים לנסוע באוטובוס. אחדים לובשים בגדי מותגים, ואחרים לבושים בבגדים ישנים ופשוטים. לכמה מחבריכם יש בטח צעצועים יקרים, כאלה שגם אתם הייתם רוצים, אבל ההורים שלכם לא מסכימים לקנות אותם. אולי מפני שאין להם מספיק כסף.

כשהייתי צעיר ידעתי בבירור שאין לי את מה שיש לילדים רבים. משפחתי היתה ענייה מאוד. בחווה שלנו בצפון קליפורניה אפילו לא היה חשמל. אבל הורי לא התביישו להיות עניים. להפך הם לא אהבו אנשים עשירים. הם היו משוכנעים שכסף רב מדי מקלקל את אופיו של האדם. הם לימדו אותי שיש בחיים דברים חשובים יותר מאופניים חדשים. לכן בילדותי לא חלמתי להיות עשיר. בינתיים הפכתי לפרופסור לכלכלה באוניברסיטה, והמקצוע שלי מאפשר לי לחיות ברווחה. אבל כל אותן שנים, שבהן חקרתי איך נרכש ומחולק ההון בחברה שלנו, רק שיכנעו אותי עוד יותר שמה שהורי אמרו היה נכון.

אני אומר את זה כבר בהתחלה, כי אני מאמין שאתם חייבים לדעת את זה כשאתם שואלים למה יש עניים ועשירים בעולם. אנשים רבים מאמינים שהכסף יכול לפתור את כל הבעיות. הם מעריצים מיליארדרים כמו ביל גייטס ובסתר לבם מבקשים שגם להם יהיה חשבון בנק תפוח כמו שלו. אולי הם חושבים אפילו שאנשים עניים הם אנשים פחות טובים. אבל זה לא נכון. אסור לשפוט בני אדם על פי ארנק הכסף שלהם, אלא רק על פי אופיים ואישיותם. אמנים ועובדים סוציאליים רבים בוחרים מקצוע מתוך עניין, אפילו שהם יודעים שלא יוכלו להרוויח בו הרבה כסף. לעתים קרובות נוכחתי שאנשים כאלה מאושרים יותר מאלה שרודפים תמיד אחרי העושר. כשתבגרו תחליטו בעצמכם אם ראוי לשאוף להיות עשיר.

אבל גם אם אנחנו בכלל לא רוצים להתעשר, אנחנו שואלים את עצמנו, כמובן, למה יש עניים ועשירים. אולי ראיתם פעם אדם חסר-בית וחשבתם למה האיש הזה מוכרח לגור ברחוב? איפה הוא ישן? איפה הוא מוצא משהו לאכול? או שראיתם בחדשות כתבה על אפריקה: אנשים רבים שם סובלים מעוני נורא. למה הם סובלים כל כך? איך זה קורה?

אם אדם הוא עני או עשיר, זאת בראש ובראשונה שאלה של מזל. אם נפל בחלקו להיות ולגדול במדינה עשירה כמו ארצות הברית, למשל, הרי כבר טוב לו על כל פנים טוב יותר מאשר לילדים באפריקה. אולי יש לכם מזל ולהורים שלכם יש בית יפה וגינה, ואתם יכולים לצאת לחופשה ליד הים. אולי באחד הימים תירשו את הרכוש שהוריהם צברו פירוש הדבר הוא שתקבלו כסף רב בלי שהיה עליכם לעשות דבר לשם כך. אתם רואים הכול שאלה של מזל.

בני אדם רבים באפריקה הם כל כך עניים, שאין להם אפילו מה לאכול. ברוב המקרים זה לא באשמתם. לעתים קרובות נוצר העוני כתוצאה ממלחמה. המהלכים הרגילים של הכלכלה יכולים להתערער, למשל, כשאנשים בורחים מאזורי הקרבות ואינם יכולים עוד לעבוד במקצועות שלהם. אבל באפריקה קשה להרוויח כסף גם בזמנים של שלום. בארצות רבות יורדים גשמים לעתים רחוקות כל כך עד שבקושי צומח שם משהו בשדות. לילדיהם של איכרים עניים אין כמעט בררה אלא לגדול ולהיות גם כן, איכרים עניים. לכן, כמו שאפשר לרשת עושר, אפשר לרשת גם עוני.

אולי היה לכם מזל ונולדתם עם כישרון מיוחד. אם, למשל, אתם שחקני כדורגל טובים מאוד, ייתכן שתוכלו להרוויח הרבה כסף. אנשים בעלי כישרים יוצאי דופן הם בדרך כלל עשירים יותר. אבל אם אתם אנשים מוכשרים חיים באפריקה, ייתכן שלא תהיה להם הזדמנות לפתח את הכישרונות שלהם. באפריקה גם שחקני כדורגל טובים או גאוני מתמטיקה, עלולים להישאר עניים, מפני שאיש לא מבחין בכישרון שלהם.

ובכן, גם האפשרות לקבל חינוך טוב ולפתח את הכישרונות, היא עניין של מזל. אני בטוח שלפעמים הייתם מעדיפים לעשות משהו אחר במקום ללכת לבית הספר, וכשההורים אומרים לכם שבית הספר חשוב באמת, אתם לא מאמינים להם. אבל הם צודקים. זאת זכות גדולה ללמוד בבית ספר. אנשים בעלי השכלה רחבה מרוויחים בדרך כלל יותר כסף. כשתתבגרו יגיע הרגע שאחריו כל מה שיקרה לכם לא יהיה עוד שאלה של מזל. אז תוכלו בעצמכם להשפיע על מצבכם הכלכלי, על ידי בחירת מקצוע שיבטיח לכם יותר או פחות הכנסה.

עקרונית קיימים שלושה מקורות פרנסה. המקור הראשון והחשוב ביותר הוא מכירת כוח העבודה שלנו לאדם אחר. אנשי מקצוע כמו מְכֻנְאֵי רכב, רופאים או פרופסורים, מקבלים שכר תמורת עבודתם. רוב האנשים מרוויחים כך את כספם. סכום הכסף שהם מקבלים תמורת כוח העבודה שלהם קובע אם יתעשרו יותר או פחות. מקור הפרנסה השני הוא רכוש שיש לאדם כלשהו. הרכוש הזה יכול לייצר הכנסה, כמו למשל משאית שאותה יכול אדם להשכיר לחברת בנייה הבונה בית. בתמורה הוא מקבל דמי שכירות, כלומר הכנסתו מבוססת על העובדה שיש לו משאית. מקור הפרנסה השלישי נובע מכישרונם של אנשים ליזום. הם מוציאים ומייצרים דברים חדשים ומקימים חברות חדשות כדי למכור את הדברים האלה. קחו לדוגמה את ביל גייטס. הוא עשיר משום שהחברה שלו מייצרת מוצר חדיש, שהוכיח את עצמו כמוצלח בצורה יוצאת דופן. חדשנות קוסמת במיוחד לאנשים צעירים. לשם כך זה לא הכרחי להיות "גאון מחשבים". אם מצאתם שיטה חדשה וטובה יותר לסדר את המצרכים על מדפי הסופרמרקט, ואם אתם מצליחים לשכנע אנשים אחרים להשתמש באותה שיטה, תוכלו להתעשר אפילו בעזרת משהו פשוט כל כך.

ברור לי שאפשרויות הפרנסה האלה מתאימות לאנשים מסוימים, בעוד שלאחרים הן לא מתאימות כלל וכלל. גם במדינות עשירות יהיו תמיד אנשים עניים. לפעמים הגורם לכך הוא מחלה ולפעמים חוסר רצון או חוסר משמעת עצמית. לעתים אנשים משתמשים בסמים ומונעים מעצמם את האפשרות לנהל חיים רגילים ולהתפרנס בכבוד. אבל קיים גם מספר רב של מובטלים שלמדו מקצוע ורוצים מאוד לעבוד, אבל בכל זאת לא מוצאים עבודה. תשאלו את ההורים שלכם אם הם מכירים מישהו מובטל. מספר האנשים שסובלים מאבטלה גדול יותר משאתם חושבים.

אולי לדעתכם זה לא צודק. אני יכול רק להסכים איתכם. אבל לצערי הרב אין כמעט אפשרות לשנות את המצב העולם שלנו אינו צודק. ככה זה. אני יודע שקשה לקבל את העובדה הזאת. אבל אנחנו לא יכולים לשקר לעצמנו: במשך אלפי שנים לא הצליחו בני האדם להמציא שיטה כלכלית שמונעת עוני ומאפשרת חלוקה שווה של עושר. שיטת הכלכלה הנהוגה היום בארצות רבות נקראת כלכלת שוק. פירוש הדבר הוא שהחברות יכולות לייצר את המוצרים שהן בוחרות לייצר, ושהאנשים חופשיים לקנות את הסחורות שאותן ברצונם לקנות. הכלכלה לא מווסתת על ידי הממשלה אלא על ידי השוק עצמו. השיטה פועלת משום שהאנשים שואפים להשיג את מטרותיהם האישיות. כשנוצר צורך במוצר מסוים, ימצא תמיד מישהו שייצר אותו. למשל, אם לפתע יתחילו כולם לקנות כדורי-רגל ובחנויות ייווצר מחסור, סביר מאוד שאנשים אחדים ימהרו לייצר כדורי-רגל כדי לספק את הביקוש המוגבר. הם יעשו זאת משום שיוכלו להרוויח כסף רב ממכירת הכדורים.

לכלכלת השוק יתרונות רבים. היא מאפשרת לרוב האנשים לשלוט במתרחש בחייהם. אם מוצר לא מוצא חן בעיניהם, הם לא חייבים לקנות אותו. אבל לכלכלת השוק יש גם חסרונות. חסרונה הגדול הוא בכך שהיא לא הוגנת כלפי כולם. כלכלת השוק לא מגינה על בני אדם מפני תהפוכות גורל. אנשים שעובדים בענף תעשייה מסוים יכולים אמנם להיות מאוד מסורים וחרוצים, אבל אם ענף התעשייה הזה מתמוטט מסיבה כלשהי, הם יאבדו את מקום העבודה שלהם. זה לא הוגן, אבל זה קורה שוב ושוב. זהו הצד השני של כלכלת השוק.

יכול להיות שאתם חושבים עכשיו למה לא יושבים כל אותם חתני פרס נובל יחד וממציאים שיטה שתהיה צודקת לכולם? כך שלא יהיו עוד עניים בעולם? ובכן, בדיוק את זה ניסתה לעשות השיטה

הקומוניסטית. אולי שמעתם כבר פעם את המילה הזאת. הרעיון הבסיסי הוא כולם מחליטים יחד איך מחלקים את הרכוש, וכל אחד עושה זאת לטובת הכלל. זה נשמע יפה, נכון? ברוסיה הונהג הקומוניזם ופעל במשך שבעים שנה, אבל בשנת 1990 התמוטטה הכלכלה הקומוניסטית. השיטה הזאת פשוט לא פעלה. התמוטטות הקומוניזם הוכיחה כי לרעיון הזה יש שתי בעיות גדולות. קודם כול, בקומוניזם אין לאדם אותו הדחף לעבוד כמו שיש לו בכלכלת השוק. אפילו כשהעובד דואג לאחרים הוא לא ישמח לקום בבוקר ולעבוד ממש קשה, כשהוא יודע שהוא לא עושה את זה בשביל עצמו אלא למען הכלל. גם אם זה נשמע עצוב, אני מאמין שזה טבעו של האדם.

הבעיה השנייה של הקומוניזם טמונה בחלוקת הרכוש. כשאומרים שכולם מחליטים יחד בכל עניין זה נשמע יפה, אבל למעשה חייב להיות נוהל כלשהו שעל פיו מוסדות השלטון מקבלים את ההחלטות. ההיסטוריה מלמדת שעם הזמן נמאס לציבור כשמוסדות השלטון מתעלמים ממנו, ואז הוא מתקומם. נוסף על כך, בשיטה מסוג זה פקידי השלטון לא מודעים לצרכים של הפרט ולא דואגים לו כפי שהוא היה דואג לעצמו. אם אני דואג לעצמי, יש לי באמת סיבה לשאוף לכך שאקבל את מה שאני רוצה. אם אני מעדיף לאכול לחם שיפון במקום לחם לבן, זה מניע אותי לצאת לדרך ולחפש לחם שיפון. אבל אם פקידי השלטון מפקחים על חלוקת הסחורות, הם אינם יודעים שעליהם לספק לי לחם שיפון במקום לחם לבן.

מתברר שנותרה לנו רק כלכלת השוק. למרות כל החסרונות זאת השיטה הכלכלית הטובה ביותר שבני האדם המציאו עד היום. אבל צריך להיות לכם ברור כי חלוקת ההון היא לא דבר פשוט. היא מאבק של ממש. כל צד מעוניין במשהו אחר, ואנשים מתחרים זה עם זה. משמעות הדבר היא שיש מנצחים ומפסידים עשירים ועניים. יש מדינות שבהן הממשלות משלימות את כלכלת השוק ומספקות מעין רשת ביטחון, לאנשים חסרי מזל. הממשלה יכולה לדאוג לכך שאנשים עניים לא יהיו עניים מרודים. ואני חושב שהמדינות המתוקנות צריכות לדאוג היטב לאותם אנשים הנתונים במצב כלכלי וחברתי קשה.

המסים שגובה הממשלה מכלל האזרחים מנוצלים בחלקם לטובת העניים ומבטיחים שמצבם לא ייעשה בלתי נסבל. אבל אם משתמשים בכספי המסים כדי ליצור שוויון בין כל האזרחים, פוגעים בכוח שמניע את גלגלי כלכלת השוק. האנשים שעובדים בחריצות, בעלי ההכשרה, שמסוגלים לפתח את כישורונותיהם במהירות, זקוקים לתמריץ, להכנסה גבוהה יותר שתשקף את המאמצים ואת היכולות שלהם. לכן, אם ההכנסה היתה מובטחת ושווה לכולם, היו אנשים רבים מפסיקים לעבוד קשה כל כך, או לא היו עובדים כלל.

אני מקווה שעכשיו, כשהגעתם לסוף דברי, אתם לא מאוכזבים. התכוונתי להסביר למה יש עניים ועשירים בעולם. אבל בסופו של דבר זה מסתכם במשפט אחד: העולם אינו הוגן. בני האדם הם יצורים אנוכיים. הם חושבים קודם כול על עצמם ורק אחר כך על הזולת. אני מודע לכך בייחוד כשאני משווה בין עמדת המוסרית לסגנון החיים שלי. מעציב אותי לראות שאנשים נוהגים במכוניות מפוארות ובונים בתים ראוותניים, בשעה שיש אנשים עניים רבים כל כך. אבל אני מוכרח להודות שלי עצמי יש בית יפה למדי ומכונית גדולה למדי. פעמים רבות אני חושב שאם לא הייתי אמיד, זה לא היה באמת חשוב לי. אבל אני לא לגמרי בטוח.

(דניאל מקפדן, נ' 29.7.1937, קיבל בשנת 2000 עם גיימס הקמן פרס נובל לכלכלה על פיתוח תיאוריות הנוגעות לקבלת החלטות בזמן בדיד. הוא מלמד באוניברסיטת קליפורניה בברקלי, ארצות הברית)

מתוך חברים מקשיבים...

שאלתך מאוד הגיונית ומעלה קושיה מובנת.

איך ייתכן שהקדוש ברוך הוא, מנהל העולם- בעל הבית, שכולו רק טוב, מאפשר אי צדק בעולם??
האם אי הצדק, מלמד על העדר כוח חס ושלוש של אלוקים?? או שמא יותר מכך, האם הרעב, העבריינות, הפשע מעידים על אי הימצאותו של האלוקים חס וחלילה??
השאלה שלך, כל כך מובנת, הרי את מצפה שמקור הטוב ינהל את העולם שלנו, עולם הנבראים באופן של הטבה בלבד?? וכן זה מה שקורה בפועל אלא שכמה עניינים מונעים מאתנו לראות זאת בצורה מובהקת.

שני יהודים הולכים באותו רחוב וכל אחד חושב אחרת:

שמעון קם לבוקר חדש, הוא חוצה את רחוב ז'בוטינסקי ורואה מולו יהודי מקבץ נדבות, הוא מקבל צביטה בלב ואומר לעצמו איך יכול להיות שיש אדם יושב ברחוב ורעב ללחם?? איפה ריבונו של עולם בכל הסיפור הזה?? למה יש כל כך הרבה רוע בעולם?

לעומתו, טלי קמה בבוקר, חוצה בדיוק את אותו רחוב ורואה שניצב מולה יהודי יושב על מדרכת הרחוב בבגדים מרופטים ומקבץ נדבות, היא מישרה אליו מבט, מוציאה מטבע של חמישה שקלים ומושיטה אותו אל היהודי הקשיש.
"תודה ריבונו של עולם שזיכית אותי במצוות הצדקה" חושבת לעצמה. "תודה שאיפשרת לי להטיב את מצבו של יהודי ולו במעט."
טלי, שנתרה ללא כסף מזומן, הלכה ברגל ולא נסעה באוטובוס, היא לא התחרטה ולא אפילו רגעה על שנתנה את כספה שלה, לאחר.

לינור יקרה, דווקא בעניינים אלו אנו רואים את השגחתו של הבורא, שם במקרים הקשים כביכול, אפשר לראות במלוא העוצמה את אורו של ה', שמנהל את העולם בצורה מעוררת הערצה. מלכתחילה, היינו מאחלים שכל בני האדם יחיו ברווח, מבלי ששום יהודי יצטרך לבחור בין חלב ללחם חס ושלוש ושלא יצטרך לבקש נדבות.
בדיעבד, רואים את האלוקות בהתגלות גם במצבים של רעבון ועוני.
עולמנו, עולם החומר, בנוי ממש כמו אימפריה, מעין ארמון שבנוי ממכונות עצומות שפועלות באופן אוטומטי כשבעצם המכונאי מפעיל אותן.
"בדרך הטבע" אנו קמים בבוקר וכדור אש ענקי מאיר את העולם ממרחק של כמעט 150 מיליון ק"מ וזורח בכל בוקר, האדם דורך על קרקע, עפר ואפר שמצמיח מעדנות, ראי את הפלא...
בכל יום צומח מתוך חול, מעפר, פרי, ירק, פרח או דשא... האדם עצמו הוא פלא מדהים, מערכת הגוף שלנו מנוהלת בתחכום שאפילו הטכנולוגיה של ימינו עוד לא הצליחה לפענח ובטח שלא לשחזר את סודותיו של כל איבר בגופנו והיא עוד רחוקה מלהבין מה מתרחש במוחנו.
בעולם של ימנו, לכל ילד יש פלאפון, אפשר לטוס מיבשת אחת לאחרת וכל לחיצה קטנה של כפתור משנה מציאות שלמה.

דבר אחד לא השתנה!!!

עדיין יש רעב!!! קיימים עניים בכל מקום, עשירים ובני המעמד הבינוני מדוע?
כאן ניתן לראות את ההשגחה העצומה של הבורא שמצווה אותנו במפורש בתורה לתת מעצמנו, מכספנו .

המקור למצוות הצדקה בתורה נמצא בספר דברים (ט"ו, ז-ח):
"כִּי-יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיּוֹן מֵאֶחָד אֶחָיֶךָ...כִּי-פָתוּחַ תִּפְתַּח אֶת-יְדֶךָ, לֹא *וְהַעֲבַט, תַּעֲבִיטְנוּ, דִּי מַחְסוּרוֹ, אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ".

התורה שניתנה לנו מאת ה' דורשת מאיתנו לא לסרב ליהודי המבקש צדקה ומעבר לכך, יש לדאוג לו באופן אישי.

עדיין השאלה מטרידה: מדוע מלכתחילה קיימים אנשים עניים?? האם אי אפשר להמנע מכך? למה שלא כל בני האדם יהיו עשירים או לפחות אמידים??

הכל שייך לבורא- גם ובעיקר הכסף.

בעולם בו האלוקות יורדת בהסתרים ובכיסויים, אי אפשר לראות במוחש את הכוחות הרוחניים, יש כל כך הרבה חושך שמסתיר....

אדם יוצא לרחוב, מה הוא רואה?

עומס, תנועה, כבישים, מכוניות, הוא שומע מטוס עובר מעליו, אנשים עוברים לצידו ממהרים תמיד, בקיצור עולם כמנהגו נוהג, היהודי של ימינו לא רואה התגלות אלוקית כמו במעמד הר סיני, אבל עדיין המשברים הקטנים הללו איתם הוא מתמודד יום יום מביאים אותו להכרה שהכל תלוי באלוקים, הוא שמחליט וקובע את כל מהלך חייו.

לכן, כשעוברים ליד יהודי שחסר לו כרגע כסף והוא מבקש צדקה, צריך להבין שכאן מתבצעת שליחות.

האדם הוא שליח של אלוקים, הכסף שלו הוא האמצעי לביצוע השליחות.

הכל שייך לבורא, אנו, נשמתנו וכל מה שנדמה לנו שיש לנו זכות קניינית עליו "בעלות" הכל רק בחזקתנו וה' ברצונו נתנה לנו וברצונו יכול ליטול זאת בחזרה.

הקב"ה מנהל את העולם בצורה מעריצה, הוא נותן לאדם בחייו יכולת לתת באמצעות הכסף שהוא חומר- רוחניות.

נותן הצדקה, לוקח כסף גשמי, והופך אותו לרוחני על ידי מצוות הצדקה. לכל אדם יש בחייו הזדמנויות מיוחדות לקיים את מצוות הצדקה, את מצוות ה"מעשר", ואם אכן הוא עומד בניסיון מבטיח הקב"ה להרבות את כספו.

"בחנוני נא בזאת"- ה' אומר ליהודי תן מעשר מכספך ואני מאפשר לך לבחון אותי שאכן תתקיים הבטחתי שאתן לך יותר כסף. ויש סיפורים רבים על יהודים שקיימו את המצווה בתמימות מתוך אמונה שאכן הם יתעשרו וכך קרה.

אם היהודי מפנים את העניין שהאלוקים נותן לו יותר כסף כדי שישתמש בו לצדקה, לחסדים הרי שיש צדק ואפילו אם תרצי ישנו "צדק מתקן"- העיקרון מאוד פשוט יש לך כסף לא בגלל שאתה חכם, יפה או שהצלחת בלימודים האקדמיים.

זה לא משנה שבפועל אתה איש עסקים, יהלומן, רופא או מורה, כל אלו הם הדרך להשגת הכסף בדרך הטבע, אבל הכסף עצמו, הברכה ששורה בו, העסקאות שסוגר איש/ה עסקים בסוף היום, תלויות בריבוננו של עולם.

תפיסה כזו גורמת לנו להבין שהצדק יתקיים אם נקיים את ציווי של הבורא. עשיר שלא פותח את ידו לעני לא מעיד על חוסר צדק אלא להפך כאן רואים בבירור שה' דואג גם לאלו שאין להם פרנסה, הוא נותן לאדם מסויים יותר כסף כדי שיוכל לתת לאחר, אם יתן או לא יתן אותו עשיר צדקה, זה עניין הבחירה החופשית.

מדוע יש פשעים? למה רוצח אדם פלוני את אלמוני?? כל אלו שאלות של הבחירה החופשית.

"ראה נתתי לפניך היום את-החיים ואת-הטוב ואת-המוות ואת-הרע. אשר אנכי מצוה היום לאהבה את-ה' אלוקיך ללכת בדרכיו ולשמר מצוותיו וחוקותיו ומשפטיו וחיית רבית וברכך ה' אלוקיך בארץ אשר-אתה בא-שמה לרשתה" (דברים ל, טו, טז)

היסוד של החסד הוא בהבנה שאנו בניו של הקדוש ברוך הוא, וה' רוצה שיהיה טוב לבניו. הוא מוסר לבניו, על ידי שליחים ועונשים, שיעשו טוב, ואם לא - הם מזיקים לעצמם.

דברים אלו נאמרו בטור בהלכות צדקה [יורה דעה רמז]:

ואל יעלה בלבו עצה לומר איך אחסר ממוני ליתנו לעניים כי יש לו לדעת שאין הממון שלו אלא פקדון לעשות בו רצון המפקיד וזה רצונו שיחלק לעניים ממנו וזהו החלק הטובה שיהיה לו ממנו כדכתיב והלך לפניך צדקך.

הקדוש ברוך הוא העניק לאדם יכולת לעזור לאחרים - על ידי לימוד, עצה, מעשה וכו'. כשרונות גדולים נועדו להתחלק בהם עם אחרים. גם כשרונות הן פקדונות בידי האדם, ועליו לחלוק אוצר זה עם הזולת. (שליחות ויעוד)

ומה אני עושה עם זה?...?

- אולי כאן הייתי שואלת את השאלות מתחילת הפרק.

הראי"ה קוק, עין איה- ברכות א, פרק ג אות א עמ' 88

יסוד האמונה לדעת כי אין חסרון מוחלט במציאות. וכל חיסרון שאנו רואים, אם הוא חסרון לפי השקפתנו הפרטית, איננו חיסרון כלל, כי אם יתרון והכנה טובה יותר לשכלול הכלל. והמשל הוא העניות... צריך האדם לדעת שלמציאות הכללית ישנם כמה מעלות טובות במציאות העניות, אם כדי שנצל אנו מדינה של גיהנום, ולהוסיף שלימות מוסרית ע"י מציאות עשיית החסד והטוב.